

Håkan Karlsson
**"Mellan kanon, dialog och fotboll –
Kulturarvets demokratiska potential"**

ur

Lars-Eric Jönsson, Anna Wallette & Jes Wienberg (red.)
Kanon och kulturarv: historia och samtid i Danmark och Sverige
(2008)

Serie: Centrum för Danmarksstudier nr 19, ISSN: 1651-775X

Upplaga för elektronisk publicering för forsknings-, utbildnings- och
biblioteksverksamhet och ej för kommersiella ändamål.

Publicerad med tillstånd från Makadam förlag.

Tryckt utgåva finns i bokhandeln:

ISBN 978-91-7061-0509

Makadam förlag, Göteborg & Stockholm

www.makadambok.se

Edition to be published electronically for research, educational and library needs
and not for commercial purposes.

Published by permission from Makadam Publishers.

A printed version is available through book stores:

ISBN 978-91-7061-0509

Makadam Publishers, Göteborg & Stockholm, Sweden

www.makadambok.se

Denna Creative Common-licens betyder att du som använder verket måste erkänna
ovanstående som upphovs personer; att spridning av texten är tillåten, men endast
i icke-kommersiella sammanhang; att verket inte får bearbetas.

MELLAN KANON, DIALOG OCH FOTBOLL – KULTURARVETS DEMOKRATISKA POTENTIAL

Håkan Karlsson

I dagsläget blåser nya och föränderliga vindar inom den svenska kulturarvsförvaltningen¹ då verksamheterna – mot bakgrund av rättmätiga politiska krav och politiska styrdokument – nu vitaliseras på ett dramatiskt sätt. Verksamheterna och kulturarvet förväntas inte, såsom tidigare varit fallet, göra tjänst i en snävt nationell identifikationsprocess där bevarandet av ett kanoniserat kulturarv är det centrala.² En konsekvens av det pågående förändringsarbetet har varit projektet *Agenda kulturarv* och dess programförklaring, där ett helt nytt antikvariskt förhållningssätt till kulturarv samt en ny dialogorienterad attityd till det omgivande samhället presenteras. Det handlar i korthet om att kulturarv skall brukas och att medborgarna skall vara delaktiga i denna process på ett sådant sätt att kulturarv bidrar till demokratiska processer och en socialt hållbar utveckling.³ Det förändrade förhållningssättet – i *Agenda kulturarvs* tappning – bidrar bland annat till att lösa två tidigare centrala problem: för det första det förhållandet att medborgarna till stora delar varit utestängda från urvalet och skapandet av sitt kulturarv, då detta varit en verksamhet utförd endast av förvaltningens experter. Med den nya orienteringen skapas i stället en situation där verksamheterna genom samklang och dialog med medborgarna kan harmoniseras med den lagstiftning och de styrdokument

1. Med begreppet kulturarvsförvaltning avses här museer, länsstyrelser och ämbetsverk såsom Riksantikvarieämbetet, med andra ord verksamheter som ansvarar för förvaltningen av kulturarv och som finansieras via medborgarnas skatter.

2. Här betraktas kulturarv som en kategori, vilken av olika aktörer kan fyllas med betydelsebärande materiella och immateriella fenomen. Innehållet i kategorin kulturarv förändras därmed i förhållande till sin kontext och är inte en fix och färdig uppsättning fenomen.

3. *Agenda kulturarv. Slutrapport*, Riksantikvarieämbetet, Stockholm 2004; *Människan i centrum. Agenda kulturarvs programförklaring*, Riksantikvarieämbetet, Stockholm 2004.

som fastslår medborgarnas centrala roll vid urval och skapande av kulturarv.⁴ För det andra har det tidigare varit svårt att hantera, integrera och prioritera olika former av kulturarv från det närliggande förflutna i förvaltningens verksamheter. Då det ofta är precis detta kulturarv som intresserar många medborgare kan en naturlig integrering av detta ske som en konsekvens av den ökade lyhördheten och dialogen mellan de antikvariska verksamheterna och medborgarna.⁵

Detta är i mina ögon en spännande och mycket lovvärd utveckling, men trots de positiva trenderna är situationen lång ifrån oproblematiserad. Slutsatserna från Agenda kulturarv skall nu implementeras i kulturarvsförvaltningens olika verksamheter och, vad viktigare är, i dessa verksamheters praktik. Här ställs således traditionella värderingar och inarbetade arbetssätt mot nya idéer, förväntningar och krav; av olika skäl är denna omställningsprocess inte enkel. Det kan till exempel konstateras att det finns en uppsjö av materiella och immateriella lämningar från närliggande tid, som är produkter av i första hand folkligt förankrade kulturella processer, aktiviteter och händelser som inte – åtminstone inte fram till nu – intresserat den ansvariga kulturarvsförvaltningens olika delar. För svenskt vidkommande utgörs denna typ av kulturarv bland annat av lämningar från idrottens kulturmiljöer, industrimiljöer, militära aktiviteter, torpbebyggelse och mötesplatser, exempelvis dansbanor.⁶ Även om intresset funnits på sina håll, har det förelegat uppenbara svårigheter för den officiella förvaltningen att på ett generellt plan hantera, kanalisera och prioritera dessa typer av kulturarv – det kan sägas utgöra folkets försummade kulturarv. I stället har detta kulturarv dokumenterats, handhåfts och vårdats av ideella organisationer som idrotts- och hembygdsföreningar.⁷ Med den nya inriktningen torde detta folkligt förankrade kulturarv dock ha större möjligheter att kunna bli en accepterad del av vårt gemensamma minne, men detta är långt

4. I den kommunikativa relation som föreligger tas här utgångspunkt i två kategorier. »Experterna« sorteras under begrepp såsom »kulturarvsförvaltning«, »förvaltning« och »antikvarisk verksamhet«. På andra sidan kommunikationslinjen finner vi »amatörerna«, vilka i texten benämns som »folk« och »medborgare«.

5. Se t.ex. Anders Gustafsson & Håkan Karlsson, *Plats på scen*, Uddevalla 2004; Anders Gustafsson & Håkan Karlsson, *Kulturarv som samhällsdialog*, Stockholm 2004; Håkan Karlsson, »Törnrosas identitetsproblem. En reflektion runt arkeologins och kulturarvsförvaltningens framtida utseende«, *Splittring eller mångfald*, red. Anders Gustafsson & Björn Magnusson Staaf, Stockholm 2006, s. 44–52.

6. För exempel på denna typ av kulturarv, se t.ex. Mats Burström, Anders Gustafsson & Håkan Karlsson, »The Air Torpedo of Bäckebo. Local Incident and World History«, *Current Swedish Archaeology* Vol. 14, 2006, s. 7–24; Mats Burström, *Samtidsarkeologi. Introduktion till ett forskningsfält*, Lund 2007; Fiona Campbell & Jonna Ulin, *BorderLine Archaeology*, Göteborg 2004; Håkan Karlsson, *Försummat kulturarv. Det närliggande förflutna och fotbollens platser*, Lindome 2004; Maria Persson, »Lyckans arkeologi. Utgrävningen av en dansbana«, *Fynd*, Göteborg 2007, s. 20–28; Anna Storm, *Koppardalen. Om historiens plats i omvandlingen av ett industriområde*, Stockholm 2005; Anita Synnestevedt & Maria Persson, *Mångkulturella möten kring en forntida lämning*, Lindome 2007.

7. Karlsson, *Försummat kulturarv*, s. 94ff.

ifrån självklart. Frågan om vilket kulturarv som skall bevaras och brukas, och vem som tar urvalsbesluten, är av fortsatt stort intresse: denna fråga rör sig i ett spänningsfält som berör både etiska och (makt)politiska dimensioner kopplade till traditionella antikvariska värderingar.

Syftet med denna text är, mot bakgrund av ovanstående resonemang, att kortfattat diskutera frågan om den svenska kulturarvsförvaltningens relation till folkets försummade kulturarv mot bakgrund av de samtida förändringarna inom förvaltningens verksamheter. Vidare är syftet att exemplifiera denna diskussion på ett generellt plan med fotbollens kulturarv och på ett specifikt plan med en fallstudie av den idrotts-historiska miljön Carlsrofältet i Göteborg. Slutligen är syftet även att diskutera folkets försummade kulturarv i relation till en möjlig framtida, demokratisk samhällsroll.

Fotbollens kulturarv och dess förvaltning

I Sverige har fotbollen efterlämnat en rad olika former av immateriellt och materiellt kulturarv under de cirka 110 år som förflutit sedan sporten introducerades. Inom den förstnämnda gruppen handlar det bland annat om berättelser, anekdoter och kognitiva minnen. I den andra gruppen handlar det till exempel om mängder av match- och föreningsprotokoll, utmärkelser, programblad, spelarutrustningar, verksamhetsberättelser, jubileumsböcker, bilder samt inte minst platser där fotboll har utövats. Vad gäller fysiskt kulturarv, i form av både ting och platser, kan det konstateras att dessa minnen tveklöst tillhör det närliggande förflutna. Som framhållits ovan har kulturarvsförvaltningen – med få undantag – tidigare haft svårt att förhålla sig till denna typ av närliggande lämningar, oavsett om de härrör från idrottsaktiviteter eller från någon annan verksamhet.

Detta innebär bland annat att fotbollens kulturarv i form av platser genom åren inte kommit att skyddas och/eller bevaras. Men det innebär också att fotbollens – och andra idrotters – kulturarv, oavsett om detta är immateriellt eller materiellt till sin karaktär, på det generella planet och med få undantag har haft svårt att erhålla något utrymme till exempel på de kulturhistoriskt inriktade museerna. Detta är fallet på alla nivåer – såväl på lokala och regionala som på nationella museer.⁸ Runt om i landet finns dock cirka trettio idrottsmuseer med Riksidrottsmuseet som kronan på verket. Vissa av dessa är inriktade mot specifika sporter medan andra har en mer allmän in-

8. Ibid.

riktning.⁹ Tillsammans med de idrottshistoriska föreningarna (i dagsläget cirka sjuttio stycken) och klubbarna själva, sker det primära vårdandet och handhavandet av idrottens – inklusive fotbollens – immateriella och materiella kulturarv vid dessa museer. Detta inbegriper dock inte bevarandet av idrottsplatserna; det faller utanför dessa institutioners möjligheter. Det bör också understrykas att lagstiftningen lägger det formella förvaltningsansvaret för idrottens kulturarv både på idrottens museer, på den gängse kulturarvsförvaltningen, och på oss alla som medborgare.

Det blir här dock en fråga om vilka institutioner som erhåller resurserna; man kan tycka att den generella kulturarvsförvaltningen i kraft av sin större ekonomiska tilldelning har ett större ansvar. Riksidrottsmuseet har legat nedpackat under se senaste tio åren men har nu återetablerats – med invigning i juni 2007 – intill Tekniska museet på Djurgården i Stockholm.¹⁰ Poängen i detta sammanhang är dock att Riksidrottsmuseet via Riksidrottsförbundet primärt bekostas av de olika idrottsförbunden, och att de regionala idrottsmuseerna finansieras på en rad olika sätt (till exempel genom kommunala bidrag och ideella insatser). Här föreligger således en stor skillnad – inte minst i ekonomiska resurser – gentemot övriga kulturhistoriska museer, som erhåller omfattande statligt, regionalt och kommunalt stöd för sina verksamheter. Visst får även idrottsrörelsen statliga medel, men det är trots detta idrottsförbunden, och i vissa fall ideellt arbetande idrottsentusiaster, som får ta det primära ansvaret för att idrottens immateriella och materiella kulturarv bevaras. Detta är märkligt då idrottens kulturarv i rimlighetens namn borde vara en angelägenhet även för den kulturarvsförvaltning, som uppbar det generella förvaltningsansvaret för svenskt kulturarv.

Idrottens platser har framhållits inom ramen för ett »skyltprogram«, arrangerat av Riksidrottsmuseet. Inför Riksidrottsförbundets 100-årsjubileum år 2003 pågick i Riksidrottsförbundets och Riksidrottsmuseets regi projektet *Idrottens miljöer* som bland annat syftade till att förse hundra idrottshistoriska platser runt om i Sverige med informationsskyltar.¹¹ Det ironiska är dock att Riksidrottsförbundet genom Riksidrottsmuseet själva får ta det primära ansvaret för att idrottens materiella kulturarv i form av platser där idrotten utövats blir ihågkommet – detta samtidigt som det existerar en kulturarvsförvaltning som årligen erhåller stora ekonomiska resurser för att handha vårt kollektiva minne och vårt kollektiva kulturarv. I och för sig är det naturligtvis inget fel i att medborgarna och olika sammanslutningar själva vårdar sitt kulturarv. Tvärtom ligger det helt i linje med skrivningarna i både Kulturminneslagen och Kulturproposi-

9. www.rf.se; www.riksidrottsmuseet.se.

10. *Ibid.*

11. www.rf.se/t2.asp?p=13288&x=1&a=71053.

tionen. Men samtidigt är detta en fråga om ekonomiska resurser och hur dessa fördelas till olika typer av kulturarv. Även från Riksantikvarieämbetets sida uppmärksammade man år 2003 idrottens miljöer under *Kulturhusens dag* och man publicerade också en skrift som presenterade ett urval av de platser som Riksidrottsförbundet uppmärksammade.¹² Detta är ett steg i rätt riktning, men på det generella planet kan denna insats dock betraktas som »en droppe i havet«. Då de instanser som tilldelas stora summor för att förvalta kulturarvet hittills inte tagit sitt fulla ansvar för idrottens kulturarv, har idrottsrörelsen själv fått gripa in. Det förtjänar att nämnas att det ofta är de enskilda idrottsklubbarna som fått stå för skyltar och minnesmärken i anslutning till tidiga platser för sportutövande. I vissa fall har dock kommunala bidrag erhållits och i andra har kommunen accepterat nya namn på gator och platser. Man skulle kunna föreställa sig en motsvarande situation, där hela ansvaret för skyltning vid fasta fornlämningar lades på fornminnesföreningar utan statliga anslag. Det är troligen otänkbart för flertalet kulturarvsförvaltare.

Det har alltså inte (innan Agenda kulturarv) funnits någon större plats för idrottens/fotbollens kulturarv inom kulturarvsförvaltningen i konstitueringen av det gemensamma svenska minnet. Frågan är dock om denna situation förändrats annat än på pappret; finns det (fortfarande) ett folkligt kulturarv som handhas, bevaras och brukas utanför de instanser som är satta (och finansierade för) att i samklang med samhället och medborgarna konstruera samhällets kollektiva minne? Låt oss se hur det förhåller sig med detta i en fallstudie som behandlar den idrottshistoriska miljön Carlsrofältet i Göteborg.

Den idrottshistoriska platsen Carlsrofältet

När fotbollen kom till Göteborg i slutet av 1800-talet fanns ett antal platser där sporten kom att utövas. Exercisheden – där Sveriges första fotbollsmatch spelades 1892 – var en av dessa platser. Flera ängar i Gårda och på Stampen var också platser där den nya idrotten bedrevs. Den första riktiga idrottsplatsen blev Örgryte Idrottsällskaps (ÖIS) anläggning Balders Hage, vilken stod färdig 1901.¹³ År 1904 bildades IFK Göteborg på Café Olivedal i hjärtat av Annedal, ett stenkast från Haga, som en av landets många kamratföreningar. Med andra ord bildades klubben i direkt närhet till två av stadens mest arbetartäta områden under det tidiga 1900-talet. I motsats till ÖIS hade IFK

12. Nils-Olof Zethrin, *På edra platser*, Stockholm 2003.

13. Roland Jerneryd, *Hur idrotten kom till stan. Göteborgs idrottshistoria 1800–1950*, Göteborg 1981; Örgryte Idrottsällskap 1887–1937, red. Einar Lilie, Gunnar Berglund & Gösta Rosén, Göteborg 1937.

Göteborg primärt fotbollen på sitt program redan från starten, och den kom att utövas på Carlsrofvältet beläget söder om Annedalskyrkan.¹⁴ Detta vält är betydligt mindre bekant som »fotbollsrelik« än Balders Hage, men av en rad skäl gör detta inte platsen mindre betydelsefull. Även om IFK i likhet med de andra tidiga Göteborgslagen spelade många av sina matcher på Heden eller Balders Hage, så var Carlsrofvältet en central plan för träning och match. Från början var Carlsrofvältet en större öppen yta i anslutning till Slottskogen – en yta som lämpade sig utmärkt för fotbollsspel.

I motsats till Balders Hage – där användningen som idrottsplats upphörde under 1940-talet – har Carlsrofvältet använts för fotbollsspel i lägre divisioner och som tränings- och matchplan, inte minst för ungdomslag, fram till år 2002. Den ursprungliga ytan har krympt genom åren och i etapper offrats på bilismens altare. 11-mannaplanen har blivit en 7-mannaplan och vid sidan av vägar och avfarter har diverse byggnader inkräktat på Carlsrofvältets ursprungliga storlek.

Under perioden 2002–2004 användes platsen dock som parkeringsplats, vilket var något överraskande för de kringboende som en morgon helt oväntat vaknade av att ett antal lastbilar vräkte av makadam och grus på planen. Detta var även helt oväntat

Figur 1. Carlsrofvältet 1930-tal. Foto: Elof Lunds fotosamling, Idrottsmuseet Göteborg.

14. *IFK Göteborg 1904–2004*, red. Ingemar Jönsson & Åke Josephson, Göteborg 2004.

Figur 2. Carlsroffältet år 1949. Foto: Elof Lunds fotosamling, Idrottsmuseet Göteborg.

för IFK Göteborg och dess supporterklubb som passat på att resa en minnessten på platsen. Minnesmärket fungerade som en ensam grindstolpe till parkeringsplatsen och riskerade att ramponeras av de otaliga bilar som varje morgon trängde sig in på parkeringsplatsen.

Parkeringsplatsen kom dock inte att permanentas, vilket delvis var en konsekvens av de kringboendes protester, utan i stället började Parkförvaltningen från och med våren 2005 att använda platsen som förråd. För säkerhets skull planterade man även några träd på den före detta fotbollsplanen för att ingen skulle få för sig att använda platsen till fotbollsspel. Den framtida användningen av platsen är i nuläget osäker.

Oavsett hur Carlsroffältet kommer användas och gestalta sig i framtiden kan konstateras att platsen utgör ett väsentligt kulturarv för den svenska fotbollen. Det finns en direkt förbindelseänk mellan denna plats och dagens svenska fotboll, inte minst till IFK Göteborgs internationella framgångar under 1980-talet, då laget blev UEFA-cupmästare vid två tillfällen (1982 och 1987) – framgångar som lär bli svåra att upprepa för ett svenskt klubbtag i framtiden.¹⁵ Det intressanta med Carlsroffältet är dock att det

15. Ibid.

Figur 3. Carlsrofältet som parkeringsplats år 2002. Foto: förf.

är en idrottshistorisk plats som fram till 2002 användes och brukades för sitt ursprungliga syfte. Redan av det skälet är en fortsatt användning som fotbollsplan angelägen och betydligt mer befogad än den nuvarande användningen som förrådsutrymme. Här blir det dessvärre tydligt att kulturarvsförvaltningens praxis fortfarande avslöjar en ignorant inställning till folkliga – däribland fotbollens – kulturarv. Även de nya resonemangen om brukande i stället för bevarande motverkas i detta fall. De nya vindarna har uppenbarligen ännu inte nått in i de ansvarigas korridorer i Göteborg, där en äldre och traditionell syn på vad som skall betraktas som kulturarv och därmed värt att bevara som en del av vårt kollektiva minne tycks dominera.

Vad gäller minnesstenen bör noteras att denna bekostats och rests av IFK Göteborg och att det – som tidigare påpekats – tydligen är en angelägenhet för idrottens organisationer att själva bevaka och märka ut idrottens kulturarv. Detta är inte något som de ansvariga myndigheterna tycks bekymra sig över. Det kan naturligtvis invändas att minnesstenar nästan alltid är privata, även de som hyllar kungar och krig. Det skall

Figur 4. Carlsrofältet som förråd år 2007. Foto: förf.

också noteras att förutom som förrådsplats har Carlsrofältet vid återkommande tillfällen använts av IFK Göteborgs supporterklubb, exempelvis då något jubileum skall firas. Senast samlades man på platsen under hösten 2003 för att inleda firandet av supporterklubbens 30-årsjubileum och platsen uppmärksammades också i samband med IFK Göteborgs 100-årsjubileum, som ägde rum hösten 2004.

Annars påminner platsen idag om en isolerad ö mitt bland trafikviadukter, avfarter, motortrafikleder, cykelbanor och trafikljus. När man står i avgasoset och trafikbullret vid Carlsrofältet kan man roa sig med en tankelek: vad skulle hända om man en mörk morgon lät vräka femtio ton makadam och grus över Svarta jorden i Birka? Nåväl, kanske någon invänder, är allt frid och fröjd om Carlsrofältet och andra liknande platser skyddas genom lagstiftning? Svaret är nej. Det handlar inte om att skapa fler »fossiler« i landskapet, utan om att skapa förutsättningar för ett levande och mångtydigt kulturarv

som är integrerat i det samtida samhället, och som omfattar hela samhällets minne. Den nuvarande lagstiftningen har hittills primärt tolkats utifrån bevarandeintentionen och inte utifrån bruksintentionen, men mot bakgrund av den nya bruksorienteringen kan man ifrågasätta värdet av en fotbollsplan man inte kan spela fotboll på. Carlsrofvälet är en plats som – med lite visioner från de ansvariga kulturarvsförvaltarna – skulle kunna brukas av medborgarna som ett levande kulturarv, nämligen som fotbollsplan.

Ett vindfång bestående av klass, makt och tradition

Carlsrofvälet och kulturarvsförvaltningens tidigare och nuvarande hantering av denna idrottshistoriska plats är ett påtagligt belegg för att nya riktlinjer inom förvaltningen på sina håll har svårt att få genomslag. Fortfarande försummas denna plats, trots att den med små insatser skulle kunna bli levande och brukas aktivt i samspel med fotbollsclubbarna. Skälen till förvaltningens svårighet att hantera denna typ av kulturarv är naturligtvis flera, men bland orsakerna kan nämnas närhet i tid och att det rör processer, aktiviteter och händelser med ursprung i arbetarmiljö, vilka uppenbarligen inte av ansvariga kulturförvaltare betraktas som relevanta för den svenska nationens gemensamma minne. Inom delar av förvaltningen dominerar också fortfarande ett synsätt där innehållet i kategorin kulturarv är förhållandevis oproblematiskt. Kulturarv tycks uppfattas som en viss uppsättning kanoniserade ting och fenomen, förhållandevis fix och färdig till sin karaktär – ett »kanonpaket« som utan större problem går att identifiera och definiera mot bakgrund av den föreliggande lagstiftningen, och mot bakgrund av äldre traditioner. Här betraktas kulturarv således som en uppsättning monument och ting från det (avlägset) förflutna, som måste skyddas och bevaras till eftervärlden. Det ironiska i detta förhållningssätt är dock att det som betraktas som kulturarv av somliga i nutida förvaltning, samtidigt är framförhandlat av tidigare generationer kulturarvsförvaltare – förvaltare som i sin samtid (primärt under 1800-talet), mot bakgrund av specifika samhälleliga och politiska förhållanden, bestämde vad som skulle betraktas som samhällets kulturarv. Då dessa pionjärer i sin tur premierade lämningar efter det avlägset förflutna, är det inte så konstigt att den samtida kulturarvsförvaltningen har vissa problem. Det skall dock understrykas att endast få medarbetare inom förvaltningen i dag torde vara omedvetna om den konstruktivistiska kulturarvsdiskussionen, där kulturarv (åtminstone delvis) uppfattas som en samtidskonstruktion. Ändå vilar traditionell praxis tungt över verksamheten.

Det är knappast förvånande att dagens svenska kulturarvsförvaltning – med en-

staka undantag – har avsevärda svårigheter att hantera det kulturarv en samtida kulturprocess utgör. Utpekandet av vissa materiella och immateriella värden som kulturarv innebär också ett tillrättaläggande; man tillskriver fenomenen särskild mening. Det är ofrånkomligt att det uppstår problem, både när det gäller själva urvalet och i den praktiska hanteringen av det utvalda. Då man samtidigt har förvaltningens syn på kulturarv att släpa på, är frågan om resurserna och kraften räcker till att låta de senaste årens konstruktivistiskt orienterade omdefinieringar av kulturarv omsättas i praktik.

Min avsikt är inte att argumentera för att förhistoriska lämningar är ointressanta. Det handlar i stället om att tillåta en breddning av kulturarvskategorin och av förvaltningens horisont för att inrymma även fenomen som kan vara närliggande i tid. Det handlar således om att lämna synen på kulturarvet som ett fixt och färdigt »kanonpaket« och i stället betrakta det som en ständigt pågående kulturprocess.¹⁶ Vidare kan framhållas att det förhållandet att många personer verksamma inom kulturarvsförvaltningen har en social bakgrund i medel- och överklassen inte bara begränsar diskussionerna utan med all sannolikhet även förmågan att hantera de intresserade medborgarnas intresse, exempelvis fotbollens kulturarv. Hur skall en grupp människor ointresserade av fotboll kunna betrakta fotbollens lämningar som relevanta för samhällets kollektiva minne? Man kan naturligtvis ha delade åsikter om idrottens och fotbollens kulturella status, men det går inte att komma runt det förhållandet att fotbollen och dess fysiska lämningar är en del av vårt kulturella arv vare sig vi vill eller ej. Diskussionen om huruvida ett besök på Operan eller Ullevi är mest kulturellt kan göras oändlig – det torde vara en smaksak.

Vad gäller fotbollens kulturarv föreligger således fortfarande (åtminstone i det aktuella exemplet) en motsättning mellan kulturarvsförvaltningen och medborgarna med avseende på vilka (fysiska) fenomen som skall betraktas som en del av det gemensamma kollektiva minnet. Diskussionen om fotbollens försummade kulturarv tangerar därmed viktiga frågor rörande relationen mellan de kulturarvsförvaltande verksamheterna, deras uppdrag och medborgarnas intressen. Det handlar här om en situation där vi i kraft av vår utbildning och vårt kulturella kapital många gånger tenderar att bestämma vilken typ av kulturarv som är viktig för människor – samtidigt som vi i vissa fall helt försummar de lämningar som betraktas som väsentliga av människor utanför

16. Se t.ex. Jonas Grundberg, *Kulturarvsförvaltningens samhällsuppdrag. En introduktion till kulturarvsförvaltningens teori och praktik*, Göteborg 2000; Jonas Grundberg, *Historiebruk, globalisering och kulturarvsförvaltning. Utveckling eller konflikt?*, Göteborg 2004; Richard Pettersson, *Den svenska kulturmiljövårdens värdegrunder*, Umeå 2004; Peter Aronsson, *Historiebruk. Att använda det förflutna*, Lund 2004.

vårt fält.¹⁷ Det finns således en överhängande risk att vi formar och tillrättalägger människors minnen efter vårt godtycke, och i detta finns tveklöst en maktsituation med en klart odemokratisk och oetisk slagsida.

I riktning mot kulturarvets demokratiska potential

De impulser och signaler – både av internt vetenskaplig och teoretisk karaktär och av politisk, demokratisk natur – som under de senaste åren fått kulturarvsförvaltningen och dess verksamheter att vakna till liv är glädjande. Detta uppvaknande innebär bland annat en insikt om att varken den (mjuk)nationalistiska orientering, som utgjorde förvaltningens existensberättigande fram till 1940-talet, eller tron på den absoluta vetenskapen, som tog dess plats under perioden 1950–1990, är gångbara på 2000-talet; det gäller att hitta en ny plattform. Att denna plattform har ett utseende där kulturarvsförvaltning och kulturarv inlemmas i ett samhälle orienterat i riktning mot demokrati, öppenhet och mångkultur – och att detta bidrar till ett demokratiskt och kritiskt samhällsprojekt – ser jag personligen bara som positivt. Nyorienteringen är dock inte oproblematiserad och den nya agendan stiger inte självklart som en fågel Fenix ur askan av de äldre föregångarna. Det är fullt förståeligt att kulturarvsförvaltningen för närvarande har omfattande identitetsproblem som en konsekvens av de nya krav som nu ställs på verksamheterna. Medborgarna skall inte längre betraktas som passiva mottagare av kulturarvsförvaltningens monologer, utan som aktiva deltagare i en öppen och demokratisk dialog om sitt kulturarvs utseende, beskaffenhet och brukande. Förändringarna innebär dock inte bara en strategisk och strukturell förändring av verksamheternas identitet, innehåll och socio-politiska samtidsroll, utan handlar kanske lika mycket om en förändrad yrkesidentitet och en ny attityd till de uppgifter förvaltningen har att fylla i samtiden. Detta handlar inte om att kulturarvet och kulturarvsförvaltningen plötsligt blivit politisk, utan snarast om att verksamheterna på ett mer utpräglat sätt förhåller sig till att de utgör en del av en samtida kulturell och politisk värld. Dess politiska dimensioner och funktioner aktiveras medvetet och utgör en vital och reflexiv del av en öppen, demokratiskt och mångkulturellt orienterad politik.

För den som menar att vetenskap kan särskiljas från politik och samhälle, och att förståelsen av dåtiden inte påverkas av nutid – för den kan det öppna erkännandet av kulturarvsförvaltningens politiska aspekter säkert framstå som förkastligt. Det är dock

17. För svensk diskussion, se t.ex. Mats Burström, »Disciplinating the Past. The Antiquarian Striving for Interpretative Supremacy«, *Current Swedish Archaeology* Vol. 5, 1997. s. 41–47; Håkan Karlsson & Björn Nilsson, *Arkeologins publika relation. En kritisk rannsaking*, Lindome 2001.

troligtvis inte primärt kulturarvets och kulturarvsförvaltningens så kallade politisering som styr kritikerna av den samtida förändringen. Det handlar med all sannolikhet i första hand om innehållet i förändringarna, och då kanske primärt det förhållandet att de tenderar att leda till en förändrad yrkesidentitet, som inte längre legitimerar allsmäktiga experter. Vi måste i linje med den nya orienteringen samtala med de människor som betalar vårt arbete och vi måste lyssna på deras synpunkter. Det håller alltså inte längre med enkelriktade monologer utan här krävs dialog, en ny attityd till verksamheternas samtida samhällseliga roll och till medborgarnas medverkan i vårt arbete. Självklart leder detta till en identitetsproblematik för personer som sett sitt utbildningskapital som en kungsväg till tolkningsföreträde och makt. Experter kommer de förvisso alltid att förbli, men kanske inte längre allenarådande experter utan i stället mer av öppna och entusiasmerande handledare. Visst, demokrati är kanske jobbigt, men vad är alternativet?

Det är hög tid att ta den nya orienteringen på allvar och i praktisk handling sträva efter dialog med medborgarna rörande vilket kulturarv som är av vikt – till exempel vad gäller idrottens och fotbollens kulturarv – och hur detta kan brukas och bli till en levande del av ett demokratiskt samhälle. Det är hög tid att på detta sätt låta medborgarna vara aktiva medskapare och brukare av sin historia och sitt kulturarv. Att denna demokratiska process redan inletts inom kulturarvsförvaltningen får inte bli ett skäl att slå av på takten. Här återstår, som framgått av exemplet fotbollens kulturarv och Carlsro-fältet, ett väldigt arbetsområde när det gäller att omsätta teoretiska diskussioner och resonemang i en praktik där kulturarvets demokratiska potential utnyttjas.

Summary

Between canon, dialogue and football: The democratic potential of the cultural heritage

At the moment the Swedish heritage management and its activities are changing in a direction where these are no longer expected to do their duty within a framework of a limited and restricted process of national identification in which the protection of a specific cultural heritage is central. Rather, the heritage management's societal role seems to be significantly widened at the same time as the democratic potential of the cultural heritage is put into practice within the framework of an increased use of, and a more serious public dialogue concerning, the cultural heritage. In this context questions concerning which cultural heritage shall be preserved and used, and who makes

these decisions, are still very interesting. There is a tension here between traditional antiquarian values concerning the cultural heritage and values held by various interest groups in society. In this article these themes are discussed against the background of the question of the public's neglected heritage – exemplified by the heritage of football and the place Carlsrofältet in Gothenburg – and its possible future democratic role in society.

Referenser

Litteratur

- Aronsson, Peter, *Historiebruk. Att använda det förflutna*, Studentlitteratur, Lund 2004
- Burström, Mats, »Disciplinating the Past. The Antiquarian Striving for Interpretative Supremacy«, *Current Swedish Archaeology* Vol. 5, 1997, s. 41–47
- Burström, Mats, *Samtidsarkeologi. Introduktion till ett forskningsfält*, Studentlitteratur, Lund 2007
- Burström, Mats, Gustafsson, Anders & Karlsson, Håkan, »The Air Torpedo of Bäckebo. Local Incident and World History«, *Current Swedish Archaeology* Vol. 14, 2006, s. 7–24
- Campbell, Fiona & Ulin, Jonna, *BorderLine Archaeology*, Gotarc Series B, Gothenburg Archaeological Theses, No. 29, Institutionen för arkeologi, Göteborgs universitet, Göteborg 2004
- Grundberg, Jonas, *Kulturarvsförvaltningens samhällsuppdrag. En introduktion till kulturarvsförvaltningens teori och praktik*, Gotarc Series C, Arkeologiska skrifter No. 33, Institutionen för arkeologi, Göteborgs universitet, Göteborg 2000
- Grundberg, Jonas, *Historiebruk, Globalisering och Kulturarvsförvaltning. Utveckling eller konflikt*, Gotarc Series B, Gothenburg Archaeological Theses, No. 28, Institutionen för arkeologi, Göteborgs universitet, Göteborg 2004
- Gustafsson, Anders & Karlsson, Håkan, *Plats på scen. Kringbeskrivning och förmedling av Bohusläns fasta fornlämningar genom tiderna*, Bohusläns museum, Uddevalla 2004
- Gustafsson, Anders & Karlsson, Håkan, *Kulturarv som samhällsdialog*, Riksantikvarieämbetet, Stockholm 2004
- IFK Göteborg 1904–2004, red. Ingemar Jönsson & Åke Josephson, IFK Göteborg, Göteborg 2004
- Jerneryd, Roland, *Hur idrotten kom till stan. Göteborgs idrottshistoria 1800–1950*, Göteborgs Hembygdsförbund, Göteborg 1981
- Karlsson, Håkan, *Försummat kulturarv. Det närliggande förflutna och fotbollens platser*, Bricoleur Press, Lindome 2004
- Karlsson, Håkan, »Törnrosas identitetsproblem. En reflektion runt arkeologins och kulturarvs-

Mellan kanon, dialog och fotboll – kulturarvets demokratiska potential

- förvaltningens framtida utseende», *Splittring eller mångfald*, red. Anders Gustafsson & Björn Magnusson Staaf, Riksantikvarieämbetet, Stockholm 2006, s. 44–52, se www.raa.se/publicerat/rapp2006_1.pdf
- Karlsson, Håkan & Nilsson, Björn, *Arkeologins publika relation. En kritisk rannsaking*, Bricoleur Press, Lindome 2001
- Persson, Maria »Lyckans arkeologi. Utgrävningen av en dansbana«, *Fynd 2006. Arkeologi som mötesplats*, 2007, s. 20–28
- Pettersson, Richard, *Den svenska kulturmiljövårdens värdegrunder. En idéhistorisk bakgrund och analys*, Skrifter från forskningsprojektet »Landskapet som arena« No. 7, Umeå 2004
- Riksantikvarieämbetet, *Agenda kulturarv. Slutrapport*, Stockholm 2004
- Riksantikvarieämbetet, *Människan i centrum. Agenda kulturarvs programförklaring*, Stockholm 2004
- Storm, Anna, *Koppardalen. Om historiens plats i omvandlingen av ett industriområde*, KTH, Stockholm 2005
- Synnestvedt, Anita & Persson, Maria, *Mångkulturella möten kring en forntida lämning*, Bricoleur Press, Lindome 2007
- Zethrin, Nils-Olof, *På edra platser*, Riksantikvarieämbetet, Stockholm 2003
- Örgryte Idrottsällskap 1887–1937, red. Einar Lilie, Gunnar Berglund & Gösta Rosén, ÖIS, Göteborg 1937

Internet

www.rf.se

www.riksidrottsmuseet.se

www.rf.se/t2.asp?p=13288&x=1&a=71053